

Вазорати маорифи
Ҷумҳурии Тоҷикистон

Созмони
Байналмилалии Меҳнат

доңишкадаи ҷумҳуриявӣ тақмили ихтисос ва бозомӯзии кормандони соҳаи маориф
кумитаи иттифоқи қасабаи маориф ва илми ҷумҳурии тоҷикистон

ДАСТУРИ МЕТОДӢ

барои гузаронидани
соатҳои тарбиявӣ дар
мавзӯи «Меҳнати ӯзбак
ва оқибатҳои он»
барои синфҳои

5-9

ДУШАНБЕ – 2014

**ВАЗОРАТИ МАОРИФИ ЧУМХУРИИ ТОЧИКИСТОН
ТАШКИЛОТИ БАЙНАЛМИЛЛАЛИИ МЕҲНАТ**

**ДОНИШКАДАИ ЧУМХУРИЯВИИ ТАКМИЛИ ИХТИСОС ВА
БОЗОМӮЗИИ КОРМАНДОНИ СОҲАИ МАОРИФ**

**КУМИТАИ ИТТИФОҚИ КАСАБАИ МАОРИФ
ВА ИЛМИ ЧУМХУРИИ ТОЧИКИСТОН**

Дастури методӣ

**барои гузаронидани соатҳои тарбиявӣ
дар мавзӯи «Меҳнати кӯдак ва оқибатҳои он»
барои синфҳои 5-9**

ДУШАНБЕ – 2014

Муқаддима

Таҳияи дастури методии «Меҳнати кӯдак ва оқибатҳои он» қадами устувори Вазорати маориф ва Кумитай иттифоқи касабаи маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон дар раванди испоҳоти соҳаи маориф ва кӯшиши онҳо оид ба барҳам додани меҳнати вазнини кӯдакон маҳсуб мейёбад. Таҳияи ин дастури методи саривақтӣ ва асоснокшуда мебошад.

Дастури мазкур дар асоси талаботи Конвенсияи 182-уми Ташкилоти байналмиллалии меҳнат (ТБМ), Кодекси меҳнат ва дигар санадҳои меъёрию ҳуқуқии Ҷумҳурии Тоҷикистон инчунин дастури методии SCREAM (скрим), ки аз ҷониби коршиносони ТБМ - ИПЕК тартибдодашуда ва тавсия шуда, таҳия шудааст.

Бояд зикр намуд, ки Конвенсияи 182 – уми Ташкилоти Байналмиллалии Меҳнат аз ҷониби Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон эътироф карда шудааст ва тибқи талаботи ҳамин Конвенсия давлати онро эътирофнамуда бояд, оид ба барҳам додани шаклҳои меҳнати вазнини кӯдакон чораҳои зарурӣ андешад.

Сабаби дигаре, ки мо бояд аз талаботи ин Конвенсия дастгирӣ кунем он мебошад, ки кӯдакони ба меҳнати вазнин ҷалбшуда оҳиста аз мактаб дур шуда бесавод мемонанд. Имрӯзҳо хеле зиёд ба ҷашм мерасад, ки кӯдакони синну соли мактаби дар ҷойҳо ба арабакашӣ, мошиншӯӣ, боркашонӣ, селофанфурӯшиӣ, кондукторӣ, хиштрезӣ, алафдаравӣ ва дигар корҳои вазнин машгуланд, ки бештари онҳо ба дарсҳо бе тайёри меоянд ва дар бештари мавридҳо умуман мактабро тарқ мекунанд.

Тибқи маълумоти аз сохторҳои мақомоти корҳои дохилии қишвар пешниҳодшаванда аслан ҷавононе, ки ба ҷинояткорӣ даст мезананд бесавод буда бо ин сабаб ҷойи кори муайян надоранд ва оқибат онҳо ба гуруҳҳои ҷиноятпеша шомил мешаванд. Вақтҳои охир ҳодисаҳои ба фоҳишагӣ ҷалб шудани духтарони ноболиг низ ба ҷашм мерасад.

Бо назардошти гуфтаҳои боло Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон, зерсохторҳои он ва омӯзгорон бояд нисбати ин мушкилоти ҷомеа ва кӯдакон бетараф набошанд ва саҳми

арзандаи худро дар барҳам задани шаклҳои вазнини меҳнати кӯдакон расонида, барои аз меҳнати вазнин, ки боиси аз мактаб дур мондаю бесавод гардидан кӯдакон мегардад, саъю кӯшиш намоянд.

Кумитай иттифоқи касабаи маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон бо дастгирии Ташкилоти байналмиллалии меҳнат, Барномаи барҳам додани меҳнати кӯдакон (ТБМ-ИПЕК) тасмим гирифтаааст, ки дастури мазкурро чоп намуда, ба тамомии муассисаҳои таълимий дастрас намояд.

Иттифоқи касабаи маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон тарафдори баланд бардоштани сатҳи дониши ҳонандагон ва дар оянда соҳибқасб шудани кӯдакони Тоҷикистон аст ва дастури методии «Меҳнати вазнини кӯдак ва оқибатҳои он» мевавонад дар ин раванд, нақши муҳим дошта бошад.

Мушкилоти пешгирии меҳнати вазнини кӯдак дар ҷаҳон яке аз масъалаҳои доги рӯз маҳсуб гардида, ҷомеаи ҷаҳониро ба ташвиш овардааст. Тибқи маълумотҳои созмонҳои байналмиллалӣ имрӯз дар ҷаҳон қарib 250 миллион кӯдакони синни то 18-сола ба меҳнати вазнини ҷисмонӣ машғул буда, беш аз 180 миллиони онҳо дар шароити тоқатфарсои зиндагӣ қарор доранд, ки ин омилҳои вазнин ва номусоидбоиси он мегардад, ки қисме аз онҳо маъюбмегарданд.

Истифодаи меҳнати кӯдак дағалона вайрон қардани ҳуқуқи инсон буда, кӯдаконро аз даврони ширину ҳаёлоти рангини кӯдаки маҳрум месозад.

Намунаи соати тарбияйӣ дар синфи 5-ум

Мавзӯи «Шаклҳои меҳнати вазнини кӯдакон
ва оқибатҳои он»

Мақсад: Шинос намудани хонандагон бо шаклҳои баъдтарини меҳнати кӯдакон ва таъсири он ба ҳаёти ояндаи онҳо тибқи талаботи қонун ва конвенсияҳои байнамилалӣ.

Таҷҳизот: плакатҳо, расмҳо (аксҳо), видеоролик.

РАВИШИ ДАРС

1. Оғоз. Сухани муқаддимавии роҳбари синф.

Омӯзгор бо хонандагон доир ба шаклҳои меҳнати вазнини кӯдак ва ҳукуқҳои онҳо сӯҳбат мекунад.

Кӯдакон ҳукуқ доранд:

- Барои гирифтани тарбия дар оила;
- Барои гирифтани ёрии тиббӣ;
- Барои ҳимояи ҳукуқи худ;
- Барои гуфтугӯ бо забони модарии худ ва эҳтироми дину мазҳаби худ;
- Барои истироҳат ва таҳсил;

2. Мубоҳиса

Омӯзгор аз хонандагон ҳоҳиш мекунад, ки дар мавзӯи «Меҳнати кӯдакон» фикрашонро баён кунанд.

Дар рафти мубоҳиса метавонем хонандагонро ба 3 гурӯҳ тақсим кунем.

Гурӯҳи 1 - «Меҳнати кӯдаконаи безарар»

Гурӯҳи 2 - «Меҳнати кӯдаконаи зараровар»

Гурӯҳи 3 - «Меҳнати маҷбурии кӯдакон»

Дар ҳар гурӯҳ хонандагон сарвари худро интихоб мекунанд, ки кори гурӯҳро муаррифӣ менамояд. Дар рафти мубоҳиса хонандагон метавонанд фикри аъзоёни гурӯҳҳои дигарро тақвият бахшанд ё инкор кунанд. Баъди анҷоми кор дар гурӯҳҳо, омӯзгор фикри хонандагонро ҷамъбаст карда

истода, таъкид менамояд, ки қадом корҳои дар ҷадвал нишон додашуда ба «Шаклҳои баъдтарини меҳнати кӯдак» дохил намешавад.

Омӯзгор дар таҳтаи синф супоришро қайд менамояд:

Сабабҳои ба миён омадани меҳнати вазнини кӯдакон

- Дастрас набудани маълумот;
- Фишороварӣ аз ҷониби волидайн;
- Камбизоатӣ;
- Оилаҳои носолим;
- Кӯдакони беназорат;
- Амалиётҳои ҳарбӣ;

Тамошои слайд, аксҳо

- Намоиши слайд. Муҳокимаронӣ. Омӯзгор аз хонандагон ҳоҳиш менамояд, ки оиди аксҳо, слайдҳои дидашон фикрашонро баён кунанд. Дар ин лаҳза ҷӣ гуна ҳиссиёт онҳоро фаро гирифт (дард, тарс, раҳму шафқат, ҳоҳиши расонидани кӯмак). Ҷӣ гуна метавонем аз чунин вазъият бароем?

Саҳначаҳо

- Хонандагон роҳҳои ҳалли ин мушкилотро пешгӯй мекунанд. Омӯзгор тавсия медиҳад, ки хонандагон саҳначаҳо омода карда, нақши кӯдаконе, ки ба меҳнати вазнин машгуланд, оғаранд. Хонандагон саҳначаро намоиш медиҳанд. Аҳли синф ва омӯзгорон ба фаъолияти онҳо баҳодихӣ мекунанд.

Ҷамъбаст

Омӯзгор бо хонандагон оиди пешгирии шаклҳои баъдтарини меҳнати кӯдакон» баҳсу мунозира карда ба чунин хулоса меоянд:

- Кӯдакро аз мактаб дур мекунад;
- Ба сатҳи донишшадӯзии кӯдак таъсири манғӣ мерасонад;
- Кӯдакро аз хушиҳои овони кӯдаки маҳрум месозад;
- Ҳуқуқҳои онҳоро поймол месозад;
- Инкишофи дурусти зеҳниу ҷисмонии кӯдакро ҳалалдор месозад;
- Рӯҳ ва ҷисман кӯдакро маъюб месозад;
- Аз дарсҳо берун монда оянда соҳиби қасбӣ хуб шуда наметавонад.

Намунаи соати тарбиявӣ дар синфи 6-ум

**Мавзӯъ : Ҳуқуқи кӯдак ба меҳнат ва
пешгирии шаклҳои вазнини он**

Мақсади дарс:

- Хифзи ҳуқуқи кӯдак дар Тоҷикистон.
- Сабабҳои дар Тоҷикистон мавҷуд будани меҳнати вазнини кӯдак.
- Чалби кӯдакон ба меҳнати вазнин ва таъсири он ба раванди дарсомӯй, сифати таълим ва саломатии кӯдак.

Омӯзгор бояд донад, ки Тоҷикистон чун давлатҳои дигари аъзои Созмони миллали муттаҳид уҳдадор аст, ки талаботҳои дар Конвенсияи 182-уми Ташкилоти байналмиллалии меҳнат дарҷгардишаро иҷро намояд. Бо мақсади ҳифзи ҳуқуқи кӯдак ва дар амал татбиқ намудани муқаррароти Конвенсияҳои байналмиллалие, ки онҳоро Ҷумҳурии Тоҷикистон ба имзо расонидааст, соли 2011 дар соҳтори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон комиссияи маҳсус оид ба ҳуқуқҳои кӯдак таъсис дода шудааст. Вазифаи ин комиссия татбиқ ва иҷрои уҳдадориҳои байналмиллалии Тоҷикистон аз Конвенсия ва дигар ҳуҷҷату қарордодҳои байналмиллалий дар соҳаи ҳифзи ҳуқуқи кӯдак мебошад:

1. Кумитаи ҷавонон варзиш ва сайёҳии назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон. Кумитаи мазкур мақомоти марказии ҳокимияти иҷроия буда, бо коркарди сиёсати ягонаи давлатӣ дар соҳаи ҷавонон, инкишофи тарбияи ҷисмонӣ варзиш ва туризм машғул аст.

2. Кумитаи кор бо занон ва оилаи назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон

Ин Кумита мақомоти марказии ҳокимияти иҷроияест, ки бо татбиқи сиёсати давлатӣ оид ба ҳифз ва таъмини ҳуқуқ ва манфиатҳои занону оила машғул мебошад.

3. Комиссия оид ба корҳои ноболигон.

Вазифаҳои асосии комиссия ташкили кор баҳри пешгирии беназоратии кӯдакон, баррасии корҳо оид ба ҳуқуқвайронкунӣ аз ҷониби ноболиғон, корҳои исплоҳотӣ бо ноболиғон дар муассисаҳои Вазорат корҳои доҳилӣ ва муассисаҳои маҳсуси тарбиявӣ барои кӯдакон мебошад.

4. Расман, масъалаи назорати истифодаи меҳнати вазнини кӯдак ба зиммаи Ҳадамоти давлатии назорат дар соҳаи меҳнат, ҳифзи итимоӣ ва шуғли аҳолии назди Вазорати меҳнат, муҳочират ва шуғли аҳолӣ гузошта шудааст. Ин ҳадамот дар сатҳи минтақавӣ намояндагии худро дорад.

Ҳуқуқи ноболиғон ба меҳнат. Бояд гуфт, ки тибқи Кодекси меҳнати Ҷумҳурии Тоҷикистон синну соли ҳадди аққали ба кор қабул шудани ноболиг 15-сол муқаррар шудааст. Онҳое, ки ба синни 14 расидаанд, ҳуқуқ доранд бо иҷозати волидон ё ашҳосе, ки онҳоро иваз мекунад, кор кунанд. Ҳуқуқи кӯдак ба меҳнат маҳдудиятҳои худро дорост. Яъне ноболиғон танҳо ба корҳои сабук қабул карда мешаванд, ки ба саломатии онҳо зарар нарасонад. Ҳангоми адои меҳнат ба ноболиғон фишор, таҳдид, таҳқир, зӯроварӣ, маҷбуркунӣ, истисмор дида нашавад. Истифодаи меҳнати кӯдакон дар корҳои вазнин, корҳои шароити меҳнаташон заرارрасону ҳавфнок, дар корҳои зеризаминиӣ, инчунин дар корҳое, ки ба саломатии ноболиғон ё рушди маънавии онҳо зарар расонад, манъ аст.

Омӯзгор бояд донад, ки сабабҳои дар Ҷумҳурии Тоҷикистон мавҷуд будани меҳнати вазнини кӯдак инҳоянд:

- таъсири ҷангӣ шаҳрвандӣ;
- аз ҳуҷҷату қонунҳои амалкунандаи ҳам байналмилалӣ ва ҳам ҷумҳурӣ огоҳ набудани корфармоён;
- ҳуқуқҳои хешро надонистани кӯдакон;
- бетарафии кормандони комиссияи оид ба корҳои ноболиғон;
- камбизоатии бештари мардуми деҳот;
- ҷудошавии оилаҳо, қатъ намудани ақди никоҳ;
- бисёрфарзандӣ ва серзаниӣ;
- масъулиятро дар таълимӣ тарбияи фарзанд бар дӯши худ нагирифтани волидайн, беаҳамиятии онҳо;
- ба муддати дурудароз дар муҳочирати меҳнатӣ будани

волидайн;

- кори муносибу мувофиқ пайдо карда натавонистани кӯдакон;
- нокифоя будани музди меҳнати волидайн;
- ба машрутоту маводи мухаддир даст задани волидайн;
- бетаваҷҷӯҳии падару модар нисбати ояндаи фарзанд;
- бе ҷазо мондани поймолкунандагони ҳуқуқҳои кӯдакон;
- сатҳи пасти зиндагӣ, нодорӣ, қашшоқӣ, камбағалӣ;
- соҳибқасб набудани ноболиғон ва ғайра;

Омӯзгор бояд донад, ки давомнокии вақти кор дар як ҳафта барои кормандони синнашон аз 15 то 18-сола на бештар аз 35 соат дар як ҳафта муқаррар гардидааст.

Муҳокимаи мақсадҳо, саволу масъала:

1. Баҳри пешгирии ҷалби кӯдакон ба меҳнати вазнин чӣ бояд кард?
2. Оё дар Тоҷикистон ҷалби кӯдакон ба меҳнати вазнину тоқатфарсо дида мешавад?
3. Сабабҳои асосии ба меҳнат даст задани кӯдакон қадомхоянд?
4. Оид ба ҳамин масъала ақидаи шахсии шумо чӣ гуна аст?
5. Оид ба ҷалби кӯдакон ба меҳнати вазнин ва ҳифзи ҳуқуқи кӯдак боз чиро донистан мекоҳед?
6. Аз нигоҳи Шумо тиҷорати хурд ба кӯдакон мумкин аст ё не?
7. Пур кардани ҷадвали МДД (медонистам, донистам ва донистан мекоҳам)

Чамъбаст

Дар ҳамин дарс омӯзгор метавонад диаграммаи «Чӣ тавр?»-ро истифода барад. Усули «Чӣ тавр?» силсилаи муҳокимарониҳо барои муайян кардани роҳҳои ба даст овардани натиҷа аст. Чунончи:

1. Роҳҳои барҳам додани шаклҳои вазнини меҳнати кӯдакон мавҷуд аст. Чӣ тавр?
2. Ташкилотҳои байналмилалӣ барои барҳам додани меҳнати кӯдакон ёрӣ мерасонанд. Чӣ тавр?
3. Меҳнати сабук ба таҳсилу давомоти кӯдакон халал мерасонад. Чӣ тавр?
4. Меҳнати сабук дар оянда ба қасбинтиҳобкуни кӯдакон ёрӣ мерасонад. Чӣ тавр?
5. Меҳнати вазнини кӯдаконро дар Тоҷикистон тамоман барҳам додан лозим. Чӣ тавр?

Намунаи соати тарбиявӣ дар синфи 7-ум

**Дар мавзӯи: Шаклҳои меҳнати вазнини кӯдак
ва роҳҳои бартараф кардани он**

2. Мақсад: Бо роҳи гузаронидани бозӣ бедор намудани шавқи хонандагон ба фаъолияти навбатӣ

Қадами 1.

Гузаронидани бозӣ. Бозии «Доираи некӣ», ки барои бо хислатҳои ҳамдигар шинос шудани хонандагон сабаб мегардад.

Равиши фаъолият:

Ҳангоми гузаронидани бозии «Доираи некӣ», аз ҳар як иштирокчӣ талаб карда мешавад, ки ба саволҳои зерин ҷавоб гӯяд:

1. Номи ман ва шарҳи он.
2. Шуғли дӯстдоштаи ман.

Баъди анҷоми ин фаъолият, ҷамъбости бозӣ аз ҷониби омӯзгор гузаронида шуда, ба иштироки фаъоли гурӯҳҳо баҳодиҳӣ карда мешавад.

Қадами 2. Гузаронидани бозӣ «Аниса ва Мунис». Хонандагон мустақилона матнро мутолиа мекунанд. Баъди хондани матн оиди меҳнати кӯдакона тасаввурот пайдо мекунанд. Бо хонандагон бо истифодаи усули «Блитс пурсиш», Диаграммаи «Барои чӣ?», «Чӣ тавр?» бозӣ гузаронида мешавад.

Мақсади бозӣ: Хонандагон мағҳуми «меҳнат», «меҳнати кӯдакон» ва «шаклҳои меҳнати вазнини кӯдакон»-ро дарк намоянд.. Иштирокчиён бояд меҳнати фоиданокро аз меҳнати ба саломатии онҳо зараровар фарқ карда тавонанд.

Маводҳои тақсимотӣ: Ватман, ручка, маркер. Матни ҳикояи «Саргузашти Аниса ва Мунис». Саволҳо барои ҳар як иштирокчӣ (дар варақаҳо).

Равиши бозӣ:

- Ду гурӯҳ ташкил кунед. Ба гурӯҳи 1 аз саргузашти Аниса ва ба гурӯҳи 2 аз саргузашти Мунис матнро тақсим кунед.
- Муҳокимаронӣ, таассурути наврасон аз матн.

Тавсияҳо барои муҳокимаронӣ:

- Агар наврасон ба мазмуни матн диққат надиҳанд, Шумо ба фаъолияти Аниса, ки бо мақсади таъмини оила ба тӯбдӯй машгул аст ва Мунис, ки барои харидорӣ намудани тӯб маблағ бояд ба даст оварад, равшанӣ андозед.

Қадами 3.

Гузаронидани бозии «Ҳучуми зеҳӣ» : «Меҳнати қӯдакона» чист? Бояд ақидаи иштирокчиён дар ватман қайд карда шавад, дар ҷамъбости фаъолият аъзоёни гурӯҳ ба фикри яқдигар бо гузаштани «+» (қабул) «-» (қобили қабул нест) баҳодиҳӣ мекунанд.

Хонандагон ин супоришро бояд дар гурӯҳҳо иҷро кунанд.

Баъди анҷоми фаъолият, супориши навбатӣ аз ҷониби омӯзгор ба хонандагон дода мешавад:

Ба фикри Шумо дар «Меҳнати қӯдакона» қадом омилҳо ба назар гирифта мешавад?

Омӯзгор пешакӣ дар ватман ҷунин супоришро қайд мекунад?

Илова ба муаррифии кори гурӯҳҳо доир ба шаклҳои меҳнати вазнини қӯдакона омӯзгор илова мекунад:

Меҳнати вазнини қӯдакона

- Меҳнати доимӣ, ки қӯдакони аз синни 15сола хурдтар ҳамеша иҷро мекунанд.
- Меҳнате, ки ба саломатии қӯдак зарар мерасонад.
- Ба хонандагон имконияти ба мактаб рафтсанро намедиҳад, зоро:
- Фурсати таълим гирифтанро надоранд.

Қӯдакон ҳамчун ғулом ҳариду фурӯш карда мешаванд.

- Ҳариду фуруши маводи муҳаддир.
- Корҳои, ки ба ҳолати ҷисмонӣ, рӯҳии қӯдак таъсири манғӣ мерасонад.
- Кор дар шахта, корҳои зеризаминӣ, баландиҳо, плантатсияҳо, (майдони васеи қиши қакао).
- Корҳои шабонарӯзӣ.

Бар замми ин қайд бояд кард, ки имрӯзҳо дар миқёси ҷаҳон 300 000 қӯдак дар амалиётҳои ҷангӣ иштиrok мекунанд.

149.000 миллион нафар – аз озука маҳруманд.
34 % қӯдак дар зери фишоранд.

1 миллион қӯдакон дар шахта дар Африко ва Америкаи Ҷанубӣ дар коркарди тилло, металлҳои қимматбаҳо сару кор доранд. Аз ин шумора 64 % -и онҳо аз синни 14сола хурд мебошанд. Дар плантатсияҳои давлатҳои Аврупо бошад 284.000 қӯдак ба меҳнати вазнин ҷалб қада шудаанд, ки 40 % -и онҳоро духтарбачагон ташкил медиҳанд.

Дар Филипин бо моҳидорӣ (дар ҷуқурии 15 м) беш аз ҳазорҳо нафар машгули меҳнати сангин мебошанд.

Зӯроварӣ нисбати қӯдакон натанҳо поймолкунии ҳукуқи инсон, балки монеаест, ки дар роҳи таъмини баробарӣ, инкишоф ва сулҳу амният. Зӯроварӣ ба ҳолати ҷисмонӣ ва равонии инсон осебҳои вазнин расонида, садди ҳоҳиши фаъол гаштани қӯдак дар оила ва ҷамъият мебошад.

Дар анҷоми дарс омӯзгор метавонад бо мақсади шиносӣ бо вазъи муносабати оила бо қӯдак анкета (пурсиҷнома) гузаронад. (замима 3)

Супориши вазифаи хонагӣ: Навиштани «эссе» доир ба меҳнати кӯдакона, тасвир намудани акси машғулиятҳои кӯдакона.

Замимаи 1

Саргузашти Мунис

Мунис 17 сола. Миллаташ тоҷик. Дар Душанбе зиндагӣ мекунад. Рӯзҳои якшанбе ва дар вақти таътил дар бозор кор мекунад. Баъзан ҳатто ба мактаб намеравад.

Даромади начандон хуб дорад, вале ў ба он ниёз дорад. Мунис варзишро дӯст медорад, хусусан бозии футболро. Даромади ночизи худро барои ҳаридории лавозимоти варзишӣ сарф мекунад. Ягона ҳоҳиш ў ин аст, ки фабрикаҳои либосдӯзӣ нарҳи либосҳои варзишро каме пасттар кунанд. Зоро дар бозор кор хуб аст, вале даромад аз он ночиз аст. Мунисро фақат як чиз ба ташвиш меорад: Чаро даромади бозор хуб асту маошё, ки ба ў медиҳанд, ночиз.

Ў танҳо 2.50 сомонӣ дар як соат даромад дорад. Дӯstonи ў низ давоми рӯз ҳамин қадар даромад доранд. Пас, чӣ бояд кард?

Замимаи 2

Саргузашти Аниса.

Аниса 11 сола. Дар фабрика барои дӯхтани тӯб машғул аст. Ҳавои гардолуди фабрика ба саломатии ў зарар дорад. Тӯбе, ки ў медӯзад, дар мағоза бо нарҳи 35 сомонӣ фурӯхта мешавад. Аммо Аниса барои дӯхтани як тӯб танҳо 40 дирам ҳақ мегирад. Зоро барои дӯхтани 1 тӯб – 2,5 соат вақт лозим аст. Пас барои 1 соат 16 дирам ҳақ мегирад. Ў барои ҳаридани 1 литр шир ҳатто имкон надорад. Аниса дар оила ягона нафарест, ки барои нигоҳбини падари бемораш маблағ пайдо мекунад. Зоро модараш барои нигоҳбини завҷааш банд аст. Ҳамин тарииқ, Аниса аз субҳ то шом саргарми меҳнати сангин аст.

Методикаи «Таҳлили изтироби оилавӣ»

- 1.Медонам, ки аъзоёни оила бисёр вақт аз ман норозианд.
- 2.Ба фикрам, чӣ хеле кӣ рафтор кунам, ба табъи дил намебарояд.
- 3.Ман барои иҷрои бисёр корҳо фурсат намеёбам.
- 4.Чунин мешавад, ки дар ҳама рӯйдодҳои оила ман гунаҳкор дониста мешавам.
- 5.Тез – тез дар оила худро очизу нотавон ҳис мекунам.
- 6.Бисёр вақт назари танқидии оилаамро ба худ ҳис мекунам.
- 7.Бисёр вақт худро одами зиёдатию нодаркор ҳис мекунам.
- 8.Дар хона чунин ҳолате аст, ки дасту дил аз он хунук мешавад.
- 9.Бисёр вақт меҳоҳам, ки ягон кори хуб кунам, вале бад мебарояд.
- 10.Ба ман дар оила бисёр рафтори падару модарам, аъзоёни оила маъқул нестанд, аммо кӯшиш мекунам, нишон надиҳам

т/р	Номгӯи саволнома	Ҳа	Не	%-и ташхис

Намунаи соати тарбияйӣ дар синфи 8-ум

**Мавзӯъ: Нақши омӯзгор ва мактаб дар
пешгирии ҷалби кӯдакон ба меҳнат**

Мақсади дарс:

- Шинос кардани хонандагон бо асноди меъёрии ҳуқуқӣ.
- Роҳҳои пешгирий кардани шаклҳои меҳнати вазнини кӯдак
- Баланд бардоштани маълумот, тасаввурот ва сатҳи дониши хонандагон оид ба меҳнати вазнини кӯдак.

Дар аввал хонандагонро ба мағҳуми «кӯдак» шинос кардан лозим аст. Овони кӯдакӣ давраи ташаккули инсон, тайёрбаҳаёти мустақилона аст. Он давраи зиндагиест, ки амалан қариб ҳамаи талаботи инсонӣ татбиқ мегардад, вале худи истеъмолгар ҳанӯз қудрат надорад, ки онҳоро мустақилона қонеъ гардонад. Кӯдак танҳо якҷоя бо қалонсолон-волидон, парасторон, педагогҳо, аҳли ҷомеа ва давлат чун субъекти ҳуқуқ баромад мекунад, кӯдак чун ҳар як инсон ҳуқуқи меҳнат, истироҳат, манзил, таҳсил ва гирифтани иттилоотро соҳиб аст.

Вазифаи аз ҳама асосии давлату ҷомеа ҳуқуқҳои кӯдакро ҳимоя кардан аст, зеро кӯдак категорияи нозуки аҳолӣ буда, амнияти бехатарии вай зери муҳофизати маҳсус қарор дорад. Чунки кӯдак ба сабаби имкониятҳои ҷисмонию равонии худ наметавонад мустақилона ҳуқуқҳои худро ҳимоя кунад. Кӯдак таҷрибаи ҳаётӣ надорад. Аз ин рӯ, амалҳои худро ба андозаи пурра эҳсос намекунад ва барои кирдорҳои худ масъулият бар дӯш надорад.

Ҳамин тарик; Кӯдак ба гурӯҳи эҳтиёҷманди аҳолӣ мансуб буда, аз гурӯҳҳои дигар аз рӯйи синну сол, ҷинсият, ҳусусиятҳои биологию ҷисмонӣ фарқ мекунад, зеро вай метавонад зери таҳдиду зӯроварӣ қарор гирад ва ба ҳифзу

ғамхории маҳсус ниёз дорад. Мағҳуми ҳуқуқии «кӯдак» чунин шарҳ дода шудааст: «Ҳама гуна мавҷудоти инсонӣ то синни 18-сола кӯдак ҳисобида мешавад» (Моддаи 1-и Конвенсия дар бораи ҳуқуқҳои кӯдак)

Дар қонунгузории Ҷумҳурии Тоҷикистон, аз ҷумла дар Кодекси оила мағҳуми «кӯдак» чунин шарҳ дода шудааст: «Шахсе кӯдак эътироф мегардад, ки ба синни 18-солагӣ (балоғат) нарасидааст».

Барои мукаммал намудани маълумоти хонандагон дар бораи мушкилоти кӯдакони ҷаҳон, маҳдуд ё вайрон кардани ҳуқуқи онҳо, ки боиси бадбахтию фавти онҳо мегардад, мисол меовarem:

- фавти кӯдакон то синни 5-солагӣ;
- фавти модарон, ятим мондани онҳо;
- мубталои бемории ВИЧ/СПИД (Вируси норасогии масъунияти бадан) гардидани кӯдакон;
- нарасидани ҳӯроквории серғизо;
- қашшоқӣ;
- ба меҳнати вазнин ҷалб намудани кӯдакон;
- оворагардии кӯдакон (кӯдакони оворагард);
- аз таҳсил дур мондани кӯдакон;
- кӯдакони маъюб;
- муҳоҷирати меҳнатӣ;
- ҷангҳои шаҳрвандӣ ва низоъҳои мусаллаҳона;
- зӯроварӣ;
- ҳариду фурӯши кӯдакон.

Баҳри маълумоти умумипайдо кардани хонандагон ба маврид аст, ташкилотҳое, ки ба ҳифзи ҳуқуқи кӯдак сару кордоранд, маълумоти фишурда пешниҳод намоем.

Бояд гуфт, ки зиёда аз 48 ташкилоти байналхалқӣ доир ба мубориза бо проблемаи меҳнати вазнини кӯдакон машғуланд. Аввалин ҳучҷати муҳими байналмилалӣ, ки Созмони Миллали Муттаҳид соли 1989 қабул намудааст, Конвенсия дар бораи ҳуқуқи кӯдак мебошад. Ин ҳучҷати тақдирсоз 2-юми сентябрини соли 1990 ҳукми амал пайдо кард. Конвенсияи мазкур аз муқаррарот, З бобу 54 модда иборат буда, барои ҷомеаи ҷаҳонӣ дар тӯли қариб 70 сол ҷиҳати таъмини эътироғӣ

зарурии ниёзҳои маҳсуси ҳимояи кӯдакон хизмат мекунад.

Ҳуҷҷати дигари байналмилалӣ, ки 10 декабря соли 1948 аз тарафи Ассамблеяи Генералии Созмони Миллали Муттаҳид қабул шудааст «Всеобщая декларатция прав человека» («Декларатсияи умумии ҳуқуқи башар») мебошад. Он аз муқаррарот ва 30 модда иборат аст, ки риоя ва иҷроиҳар як моддаи он бароиҳамаи давлатҳо ҳатми буда, ҳеч як давлат, гурӯҳу созмон ё шахсони алоҳида ҳаққу ҳуқуқи вайрон кардани онро надоранд.

Ҳуҷҷати сеюми байналхалқӣ, ки соли 1973 аз тарафи Конференсияи Генералии Ташкилоти Байналмилалии Меҳнат қабул шудааст, Конвенсияи №138 мебошад. Ҳуҷҷати мазкур дар бораиқабули кӯдак ба кор маълумоти саҳех медиҳад. Аз муқаррарот ва 18 модда иборат мебошад.

Конвенсияи №182 «Дар бораишаклҳои меҳнати вазнини кӯдакон» мебошад, ки соли 1999 қабул шудаасту 19 ноября соли 2000 ҳукми амал пайдо намуд. Аз муқаррарот ва 16 модда иборат мебошад).

Хонандагон бояд аз ин санадҳои асосии байналхалқӣогоҳӣ дошта бошад ва барои баланд бардоштани савияи дониши худ аз онҳо пайваста истифода барад. Агар онҳо оғоҳӣ надошта бошад, он гоҳонҳоро ба меҳнати вазнину тоқатфарсо чи дар оила ва чи дар чомеа ҷалб карда метавонанд. Ҳангоми ҳифзи манфиатҳояшон онҳо кӯдакон мушкилот рӯ ба рӯ ҳоҳад шуд.

Барои муайян намудани савияи дониш ва фаҳмиши хонандагон гузаронидани чунин усул аз аҳамият ҳолӣ нест.

Муҳокимаи умумӣ.

Саволҳо барои ангезиши зеҳн:

1. Кадом мақомоти СММ ба давлатҳои аъзои худ дар бораи ҳуқуқи кӯдак ёрӣ мерасонад?
2. Кӯдак кист, киро кӯдак гуфтан мумкин аст?
3. Кадом омилҳои ҳастанд, ки боиси поймол гардиҳани ҳуқуқи кӯдак мешаванд?
4. Барои кам кардани меҳнати вазнини кӯдак ба кадом самт бештар боядаҳамият дод? Чаро?
5. Пешгирий намудани ҷалби кӯдакон ба меҳнати вазнин чӣ аҳамият дорад?
6. Ба фикри Шумо барои барҳам додани ҷалби кӯдакон ба меҳнати вазнин чӣ мушкилӣ вуҷуд дорад.
7. Тиҷорати хурду миёна ба кӯдакон мумкин аст ё не?

Намунаи соати тарбияйӣ дар синфи 9.

Дар мавзӯи «Шаклҳои меҳнати вазнини кӯдак,
сабаб ва роҳҳои пешгирии он».

Мақсад: Баланд бардоштани ҳисси худшиносии хонандагон, дар замери онҳо тарбия намудани ҳисси эҳтироми яқдигар ва заруратиҳифзи ҳуқуқи онҳо.

Дар оғоз омӯзгор бо хонандагон дар мавзӯи «Кӯдак ва ҳуқуқҳои он» бо истифодай усули «Блитс-пурсиш»(замимаи 1) муҳокимаронӣ намуда, сипас дар хусуси Конвенсияи ҳуқуқи кӯдак батафсил нақл мекунад.

Конвенсияи ҳуқуқи кӯдак

Бо қарори Ассамблеи Генералии Созмони Миллали Муттаҳид №44/25 аз 20.09.89 қабул шудааст.

2.09.90 амал қарор дода шуд.
26.06.93 бо қарори Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон тасдиқ карда шудааст.
(аз 54 модда иборат аст).

1. Давлат бояд ғамхории даҳлдорро нисбати кӯдак таъмин намояд, агар падару модар ё дигар шахсоне, ки ба зиммаи онҳо чунин масъулият vogузор карда шудааст, ин корро накунанд.
2. Ҳар як кӯдак ҳуқуқи даҳлнозазир ба ҳаёт дорад ва давлат ӯҳдадор аст, инкишофи кӯдакро таъмин намояд.
3. Кӯдак ҳуқуқ дорад, ки бо падару модари худ зиндагӣ кунад, ба истиснои ҳолатҳое, ки ин ба манфиати кӯдак муҳолифат кунад.
4. Кӯдакон набояд ҳамчун қувваи арзони корӣ истифода шаванд.
5. Кӯдак ҳуқуқ дорад ақидаҳоиҳудро изҳор кунад, маълумот гирад.

6. Давлат ӯҳдадор аст озодии фикр, афкор, вичдон ва дини кӯдакро аз тарафи падару модар ҳурмат кунад.
7. Кӯдакон ҳуқуқ ба истироҳатро (фароғатро) доранд.
8. Кӯдакон ба муҳофизат аз даҳолат ба ҳаёти шахсӣ, оилавӣ, ҳуқуқ доранд.
9. Кӯдакон ба кӯмаки тиббӣ ҳуқуқ доранд.
10. Таҳсилот бояд ба инкишофи шахсият, истеъодод, қобилияти фикрӣ ва заҳмат равона гардад. Таҳсилот бояд кӯдакро ба ҳаёти фаъоли калонсолон дар ҷомеаи озод тайёр кунад ва дар ӯ ҳисси ҳурмати падару модари худ, хусусиятҳои фарҳангӣ, забон ва арзишот, анъанаҳои фарҳангӣ ва арзишҳои дигаронро тарбия намояд.
11. Дар моддаи 32 омадааст: Кӯдак дар мавриди ба ӯ супоридани кори ба саломатӣ, таҳсилот ва рушди ӯ зараровар, ба муҳофизат ҳуқуқ дорад.
12. Кӯдакон ба муҳофизат аз истеъмоли ғайриқонуни маддаҳои психотропӣ ҳамчун ҷалби онҳо ба истеҳсоли чунин мавод ва савдои он ҳуқуқ доранд.

Ҳоло, имконият фаро расидааст, ки атрофи мавзӯи «Шаклҳои меҳнати вазнини кӯдакон, сабабҳои рух додани он ва роҳҳои пешгирии он» сӯҳбат кунем.

Ба хонандагон варақа (карточкаҳо) бо супориш тақсим карда мешавад ва ҳоҳиш карда мешавад, ки мустақилона ҷавобхояшонро хаттӣ пешниҳод намоянд:

Замимаи 1

Баъди анчоми кори гурӯҳӣ, намояндагони гурӯҳҳо супоришҳои иҷроқардаашонро муаррифӣ менамоянд. Байни гурӯҳҳо мубоҳиса сурат мегирад. Яъне онҳо ба масъалали меҳнати вазнини кӯдак ва фарқи он аз меҳнати кӯдакон дар оила диққат дода, бо овардани далелҳо фикрҳояшонро асоснок мекунанд. Сипасомӯзгор фикри хонандагонро доир ба меҳнати вазнини кӯдакона тақвият дода, маълумотҳои иловагиро пешкаши хонандагон мегардонад.

Шаклҳои меҳнати вазнини кӯдак:

- Ҳамаи намуди меҳнате, ки шабеҳи гуломӣ мебошад. (хариду фурӯши кӯдакон, истифода дар майдони ҳарбу зарб)
- Хариду фурӯши маводи мухаддир.
- Корҳое, ки ба ҳолати ҷисмонӣ, рӯҳии кӯдак таъсири манғӣ мерасонад.
- Кор дар шахта, корҳои зеризаминӣ, баландиҳо.
- Истифода дар бадроҳии шаҳвонӣ, аз ҷумла фоҳишагӣ ва бараҳнатасвирий (парнография)
- Раво дидани муносибати дағал, ҷазо дар рафти меҳнат.
- Корҳои шабонарӯзии дарозмуддат.

Зӯроварӣ нисбати кӯдакон, натанҳо поймолкунӣ ҳуқуқи инсон, балки монеаест, ки дар роҳи таъмини баробарии инкишоф ва сулҳу амният, зӯроварӣ ба ҳолати ҷисмонӣ ва равонии инсон осебҳои вазнин расонида, садди хоҳиши фаъолгаштани кӯдак дар оила ва ҷамъият мебошад.

Меҳнати вазнини кӯдакона - ин корест, ки ба инкишофи ҷисмонӣ, психикии кӯдак таъсири манғӣ мерасонад.

Аз рӯи ҳисботҳои оморӣ 246 миллион кӯдак, аз онҳо 73 млн то синни 10-солагӣ ба меҳнати вазнин сару кор доранд. Аз иннафақат худи кӯдакон, балки давлат низ зарар мебинад. Бо мақсади муайян намудани фикру ақидаи хонандагон оид ба сабабҳои ба миён омадани меҳнати кӯдакона, омӯзгор метавонад чунин супоришро пешкаши хонандагон намояд:

- Паст будани сатҳи зиндагӣ
- Урфи одат ва ањана
- Дастрас набудан ё паст будани сифати таҳсилот
- Талабот
- Нокифоя будани ўҳдадории давлат ва оила нисбат ба меҳнати кӯдакон

Аз нигоҳи баъзе оилаҳо меҳнат кардан аз маълумоти гирифтани беҳтар аст. Хоҳиш карда мешавад, ки барои тасдиқи фикр аломати «V» ва инкори фикр аломати «_» ишора карда шавад. Барои иҷрои супориш (10 дақиқа) вақт дода мешавад.

Сипас, баъди ҷамъбасту таҳлили фикри хонандагон, омӯзгор онҳоро ба 2-гурӯҳ тақсим намуда, ба онҳо бо истифода аз усули «кластер» супориш медиҳад:

Синну сол	14-сола	15-сола	16-сола	17-сола	1/3 бasti корӣ
Писарон	3 кг	3 кг	4 кг	5 кг	2-маротиба дар як соат
Духтарон	2 кг	2 кг	3 кг	3 кг	то 2-маротиба дар як соат

Баъди анчоми супориш фикри аҳли синф ҷамъбаст карда мешавад.

- Шахсе, кӯдак башумор мераవад, ки синнаш ба 18 нарасида бошад;
- То синни 18-сола ба корҳои зеризаминӣ (шахта, зери об) ҷалб кардан мумкин нест;
- Аз 15 сола хурд ба кор қабул карда намешавад
- Кӯдаконе, киба синни 18 нарасидаанд, танҳо баъди озмоиши тиббӣ ба кор қабул карда мешаванд.

Сипас, дар анҷом омӯзгор бар замми гуфтаҳои боло илова мекунад:

Замимаи 2

Монеагии мөхнати күдакон барои гирифтани маълумот

- Қисми зиёди хонандагоне, ки ба таҳсил фаро гирифта нашудаанд, кор меқунанд. Ин гурӯҳи күдакон аз 10% то 20%-ро ташкил медиҳанд, ки ичроиши барномаи «Маълумот барои ҳама»-ро ҳалалдор месозад;
- Барои пардоҳт намудани маблағи таҳсилот танқисӣ мекашанд;
- Сатҳи пасти зиндагӣ дар дехот ва қишлоқҷойҳо:

Чамъбасти дарс: Мустаҳкам намудани дониши хонандагон доир ба мөхнати күдакон бо роҳи саволу ҷавоб.

Супориши вазифаи хонагӣ: Доир ба роҳҳои коҳиш додани мөхнати күдакон маълумоти иловагӣ дижед.